

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ศึกษาวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ ตำบลแม่แวน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบที่จะศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงบริบทชุมชน วิถีชีวิต ประกอบไปด้วยขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อของชาวเขาเผ่าลีซอ ประวัติหมู่บ้านขุนแจ อาชีพของชาวบ้าน ความสัมพันธ์ของชาวบ้านขุนแจกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเอง เพื่อที่จะศึกษาถึงวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีแนวทางและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางด้านวิชาการต่าง ๆ ได้แก่ ด้านป่าไม้ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเกษตรเชิงอนุรักษ์
- 2) ศึกษาข้อมูลทางกายภาพของชุมชน ทางสังคม และทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านขุนแจ ซึ่งได้จากบุคคลในหมู่บ้านขุนแจ ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ การปกครอง อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชนและบทบาทผู้นำ
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

3.1.1 ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ ในประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้
- แนวคิดป่าชุมชน

- แนวคิดการมีส่วนร่วมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- แนวคิดบทบาทผู้นำ
- ระบบเศรษฐกิจในชุมชน
- งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อมูลด้านบุคคล

ศึกษาจากบุคคลในพื้นที่ ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าลีซอในหมู่บ้านขุนแจ ตำบลแม่แวน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน และหัวหน้าครอบครัว

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ จำนวน 125 ครอบครัว โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนทำการวิจัยดังนี้คือ

3.2.1 เลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 12 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 2 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) จำนวน 2 คน ผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) จำนวน 1 คน กลุ่มสตรีแม่บ้านขุนแจจำนวน 1 คน กลุ่มประกอบอาชีพ จำนวน 2 คน และผู้นำหมู่บ้านที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ หมอผี จำนวน 2 คน ปู่จารย์ หรือหมอเมือง จำนวน 1 คน ข้อมูลที่ได้จากประชากรกลุ่มนี้เป็นข้อมูลเชิงพรรณนา ประกอบไปด้วย บริบทชุมชน ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลทางเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อนำไปอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ

3.2.2 เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มจากหัวหน้าครอบครัว

เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มได้จากหัวหน้าครอบครัวในหมู่บ้านขุนแจ จากจำนวน 125 ครอบครัว เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างนั้นมีโอกาสได้รับเลือก และเพื่อเป็นการกระจายข้อมูล จึงได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกระจายแบบง่าย (Random sampling) ด้วยวิธีการจับสลากบ้านเลขที่ ได้หัวหน้าครอบครัวจากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ข้อมูลที่ได้

จากกลุ่มตัวอย่างนี้จะเป็นข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวข้องกับทางสังคม ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว อายุของหัวหน้าครอบครัว ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของครอบครัว และข้อมูลเชิงพรรณนาที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เพื่อนำไปอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ

3.3 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

3.3.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)

โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant interview) ได้แก่

- ผู้นำในหมู่บ้านที่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) กลุ่มสตรีแม่บ้านหมู่บ้านขุนแจ กลุ่มประกอบอาชีพ
- ผู้นำในหมู่บ้านที่ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย หมอผี ผู้อาวุโส ปู่จารย์หรือหมอเมืองในหมู่บ้าน
- หัวหน้าครอบครัวจากกลุ่มตัวอย่าง

3.3.2 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

โดยมีเนื้อหาในการเก็บข้อมูลดังนี้

- 1) วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ประกอบด้วย
 - การใช้ข้อห้ามทางประเพณี ความเชื่อ ในการอนุรักษ์ป่าไม้
 - การใช้กฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าไม้
 - การใช้กฎหมายของรัฐในการอนุรักษ์ป่าไม้
- 2) ผลจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประกอบด้วย
 - การไม่ตัดไม้ทำลายป่า
 - การฟื้นฟูสภาพป่าและการดูแลรักษาป่า
 - การเกษตรเชิงอนุรักษ์

- 3) ปัจจัยภายในชุมชน ประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย
 - สภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านและความเป็นมา
 - วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ
 - ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการทำการเกษตร
 - การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - เศรษฐกิจในชุมชน
 - บทบาทของผู้นำในหมู่บ้าน
- 4) ปัจจัยภายนอกชุมชน ประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย
 - การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน
 - การได้รับข้อมูลข่าวสาร

3.3.3 วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

เป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น การเข้าร่วมฟังการประชุมในหมู่บ้าน ประเพณีปีใหม่ของชาวลีซอ (วันกินวอ) และงานบุญในหมู่บ้าน (วันศีล ลีซอเรียกว่า จ้อ จะมี 15 วัน/ครั้งทางจันทรคติ) และเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุดได้กำหนดประเด็นที่สังเกต ดังนี้

- สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
- การร่วมมือในการทำกิจกรรมส่วนรวมของประชาชนในหมู่บ้าน
- การฟังฟังหรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้
- การป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้
- ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- การทำการเกษตร และการตลาด
- กลุ่มองค์กรในชุมชน
- บทบาทของผู้นำในหมู่บ้าน

3.3.4 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ประกอบด้วย

- สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน แหล่งต้นน้ำ พื้นที่อุทยาน พื้นที่การยินยอมให้ใช้ประโยชน์ ที่ดินทำกิน เส้นทางคมนาคม
- ลักษณะโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ เพศ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนา
- ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ รายได้ และการตลาดในชุมชน

3.3.5 การบันทึกข้อมูล

โดยการใช้อุปกรณ์บันทึก เทปบันทึกเสียงการสนทนาหรือสัมภาษณ์ และการบันทึกด้วยกล้องถ่ายภาพ

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความพร้อมหรือความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการสอบแหล่งของข้อมูลด้านแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

โดยอธิบายถึงวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเขาเผ่าลีซอ เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ กับวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน

โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลออกเป็นแต่ละด้าน ได้แก่ สภาพพื้นที่ ประชากร การศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร รายได้ของครอบครัว อธิบายด้วยสถิติเชิงพรรณนา

3.5.3 การวิเคราะห์เนื้อหา

เป็นการอธิบายข้อมูล โดยพรรณนาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต จะถูกรวบรวมและจัดหมวดหมู่ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในชุมชน ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีผลต่อวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ้ โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินการแยกวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์ปัจจัยภายในชุมชนที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ้ โดยการศึกษาถึงปัจจัยภายในชุมชนว่ามีตัวแปรอะไรบ้างเป็นตัวช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

- สภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านและความเป็นมา
- วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ
- การใช้ภูมิปัญญาในการจัดการป่าไม้
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
- เศรษฐกิจภายในชุมชน
- บทบาทผู้นำในชุมชน
- กลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านขุนแจ้ โดยการศึกษาถึงปัจจัยภายนอกชุมชนว่ามีตัวแปรอะไรบ้างเป็นตัวช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

- การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน
- การได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ป่าไม้